

МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗАР

*Үндэсний аудитын газрын 2014 оны бүтээгдэхүүн
ажил, үйлчилгээний төлөвлөгөөний дагуу хийсэн
дүн шинжилгээний тайлан*

**ХҮНС, ӨРГӨН ХЭРЭГЛЭЭНИЙ БАРАА, БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ ҮНИЙН
ӨСӨЛТ, ЗАХ ЗЭЭЛИЙГ БУСАД ЭДИЙН ЗАСАГТАЙ ХАРЬЦУУЛАХ**

Улаанбаатар хот
2015 он

Агуулга

Тайланг бэлтгэсэн: ҮАГ-ын Нийцлийн аудитын газар, судалгааны баг		Товчилсон үгийн жагсаалт	3
НАГ-ын Дарга	Б.Алтанзул	Зорилт, хамарсан хүрээ, арга зүй	4
НАГ-ын Менежер	З.Ариунзаяа	Ерөнхий мэдээлэл	5
НАГ-ын Шинжээч	Б.Билэгт	Бүлэг 1. Хэрэглээний үнийн индексээр (ХҮИ) тооцсон болон суурь инфляцийн өсөлтийн чиг хандлага, бусад улс орнуудтай зэрэгцүүлсэн байдлын талаар	6
МУИС-ын Профессор	Б.Батмөнх	1.1. Хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн өсөлтийн чиг хандлагын тухай	6
		1.2. Дэлхийн болон Монголын зах зээлдэх хүнсний барааны үнийн өөрчлөлтийн харьцуулалтын тухай	10
		Бүлэг 2. Инфляцад үзүүлсэн гол хүчин зүйлийн шинжилгээ, үүнээс валютын ханшны инфляцад үзүүлсэн нөлөөлөлийн талаар	13
		2.1. Инфляцад нөлөөлөгч голлох хүчин зүйлс	13
		2.2. Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт болон улирлын хэлбэлзэлийн инфляцад үзүүлсэн нөлөө	15
		2.3. Бусад субектив хүчин зүйлс	17
		2.4. Валютын ханшны инфляцад үзүүлсэн нөлөөлөл...	18
		Бүлэг 3. Үнийн өсөлтийг бууруулах талаар төр, засгийн зүгээс сүүлийн 3 жилд гарсан тогтоол, шийдвэр, түүний хэрэгжилт	20
		3.1. Шатахууны жижиглэнгийн үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд	20
		3.2. Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд	20
		3.3. Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд	21
		3.4. Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт	21
		3.5. “Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт	22
		Бүлэг 4. Бусад улс орнуудад үнийг тогтворжуулах талаар авдаг арга хэмжээ, туршлага	23
		Дүгнэлт	25
2015 оны 2 дугаар сар			
Уг тайланг ҮАГ-ын Веб сайт-аас үзнэ үү. www.audit.mn			
Аудитын тайлан, дүгнэлттэй холбоотой асуудлаар нэмж тодруулах, асууж лавлах зүйл байвал 261729 дугаарын утас, 323266 дугаарын факсаар харилцана уу.			
ХАЯГ: Үндэсний аудитын газар 210642 Чингэлтэй дүүрэг, Засгийн газрын 4 дүгээр байр, Бага тойруу-6, Улаанбаатар-46 Монгол Улс			

Товчилсон үгийн жагсаалт

АХБ	Азийн Хөгжлийн Банк
БХБЯ	Барила, хот байгуулалтын яам
ДНБ	Дотоодын Нийт Бүтээгдэхүүн
ЗГ	Засгийн газар
МУ	Монгол Улс
МУИС	Монгол Улсын их сургууль
МИК	Монголын ипотекийн корпораци
НАГ	Нийцлийн аудитын газар
ОУВС	Олон Улсын Валютын Сан
УИХ	Улсын Их Хурал
ҮАГ	Үндэсний Аудитын Газар
ҮСХ	Үндэсний Статистикийн Хороо
ХҮИ	Хэрэглээний үнийн индекс
WEO	World Economic Outlook

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛТ, ХАМАРСАН ХҮРЭЭ, АРГА ЗҮЙ

Судалгаа хийх үндэслэл, бүрэн эрх

Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 2014 оны 3 дугаар тогтоол, МУ-ын Ерөнхий Аудитор ТҮАГ-аас 2014 онд нийлүүлэх бүтээгдэхүүн ажил үйлчилгээний төлөвлөгөөг үндэслэн Төрийн аудитын тухай хуулиар тодорхойлсон Үндэсний аудитын газрын бүрэн эрхийн хүрээнд дүн шинжилгээ хийв.

Судалгааны зорилт

Хүнс, өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийг бусад бараа бүтээгдэхүүний үнэтэй харьцуулсан дүгнэлт гаргахад дүн шинжилгээний зорилго чиглэгдэв. Үүнд:

1. Хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн өсөлтийн чиг хандлага, бусад улс орнуудтай зэрэгцүүлсэн байдал,
2. Суурь үнийн инфляцийн өсөлт,
3. Инфляцид нөлөөлсөн гол хүчин зүйлийн шинжилгээ, үүнээс валютын ханшны Инфляцид үзүүлсэн нөлөөлөл,
4. Үнийн өсөлтийг бууруулах талаар төр, засгийн зүгээс сүүлийн 3 жилд гарсан тогтоол шийдвэр, түүний хэрэгжилт,
5. Үнийг тогтворжуулах талаар Монголбанк, Засгийн газраас авсан арга хэмжээ, түүний үр дүн,
6. Хүнс, өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийг бусад бараа бүтээгдэхүүний үнэтэй харьцуулсан судалгаа,
7. Эдийн засаг, банк, даатгалын чиглэлээр судалгаа шинжилгээний байгууллагуудын судалгааг авч үзэх.
8. Бусад улс орнуудад үнэ тогтворжуулах талаар авдаг арга хэмжээ, туршлага зэргийг судлаж, дүгнэлт, зөвлөмж гаргав.

Хамарсан хүрээ

Судалгааг Монголбанк, Үндэсний Статистикийн Хороо, Сангийн яам, ЭЗХЯам, эдийн засаг, банк, даатгалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг судалгаа шинжилгээний байгууллагуудын холбогдох материалд тулгуурлан гүйцэтгэв.

Арга зүй

Судалгааны явцад Төрийн хяналт шалгалтын стандарт, гүйцэтгэлийн болон нийцлийн аудитын арга зүйг ашиглан, аудитын хөтөлбөрийн дагуу аудитын горимоор нотлох зүйл цуглуулж, дүн шинжилгээ хийн дүгнэлт гаргав.

Судалгааг МУИС-ийн Шинжлэх ухааны сургуулийн Шинжлэх ухааны салбарын эдийн засгийн тэнхмийн багш доктор, профессор Б.Батмөнх ахлагчтай Б.Энх-Амгалан, Т.Очирхүү, Б.Сарангэрэл нар хийж гүйцэтгэсэн болно.

Ерөнхий мэдээлэл

Манай оронд сүүлийн жилүүдэд инфляцийн түвшин тогтмол 2 оронтой тоогоор нэмэгдэж, хүн амын худалдан авах чадвар, амьжиргааны түвшинд сөргөөр нөлөөлж ирсэн. Хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнэ 2012 онд 14 хувь, 2013 онд 12,5 хувь, 2014 оны эхний 9 сард 8.5 хувиар өссөн байна.

Хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн түвшин 2013 оны эцэст 2010 оны эцсийнхээс 39,7 хувиар, 2014 оны 9 дүгээр сарын эцэст 2010 оны эцсийнхээс буюу 3 жил 9 сарын дараа 51.6 хувиар нэмэгдээд байна.

Энэ нь 2010 оны эцэст байсан 100 мянган төгрөг одоо ердөө 66 мянган төгрөг болсон гэсэн үг юм. Сүүлийн 3 жил 9 сард инфляци 100 мянган төгрөг тутмаас 34 мянган төгрөг буюу гуравны нэгээс илүүг нь шууд хэрэглэсэн нь хүн амын худалдан авах чадвар энэ хэмжээгээр буурчээ.

Зах зээлийн эдийн засгийн нөхцөлд төрийн гүйцэтгэх нэг чухал үүрэг бол макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах явдал юм.

Инфляци нь манай орны макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд муугаар нөлөөлж улсын төсөв, валютын ханш, зээлийн хүү, цалин, ядуурлын түвшин гэх мэт эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн олон үзүүлэлтүүдэд хүчтэй сөрөг нөлөөг үзүүлж байна.

Мөн инфляцийн өндөр өсөлт нь улс орны дотоод улс төр, эдийн засгийн тогтолцоонд итгэх иргэдийн итгэлийг бууруулж, гадаад талдаа шууд хөрөнгө оруулалтын урсгалд таагүй нөлөө үзүүлж байна.

Ийм учраас төрийн зүгээс инфляцийн өсөлтийг хяналтандаа байлгах, түүний өсөлтийг хязгаарлахын тулд нэн тэргүүнд инфляцид нөлөөлж байгаа хүчин зүйлсийн талаар нарийн судалгаа, шинжилгээнд үндэслэсэн бодит мэдээлэлтэй байх нь зайлшгүй чухал юм.

Онолын хувьд болон практик дээр инфляцийн өсөлтөд нөлөө үзүүлдэг олон хүчин зүйл байдаг бөгөөд энэ нь тухайн орны хөгжлийн түвшин, орчин нөхцөл, мөнгөний болон мөнгөний бус олон хүчин зүйлээс шалтгаалдаг байна.

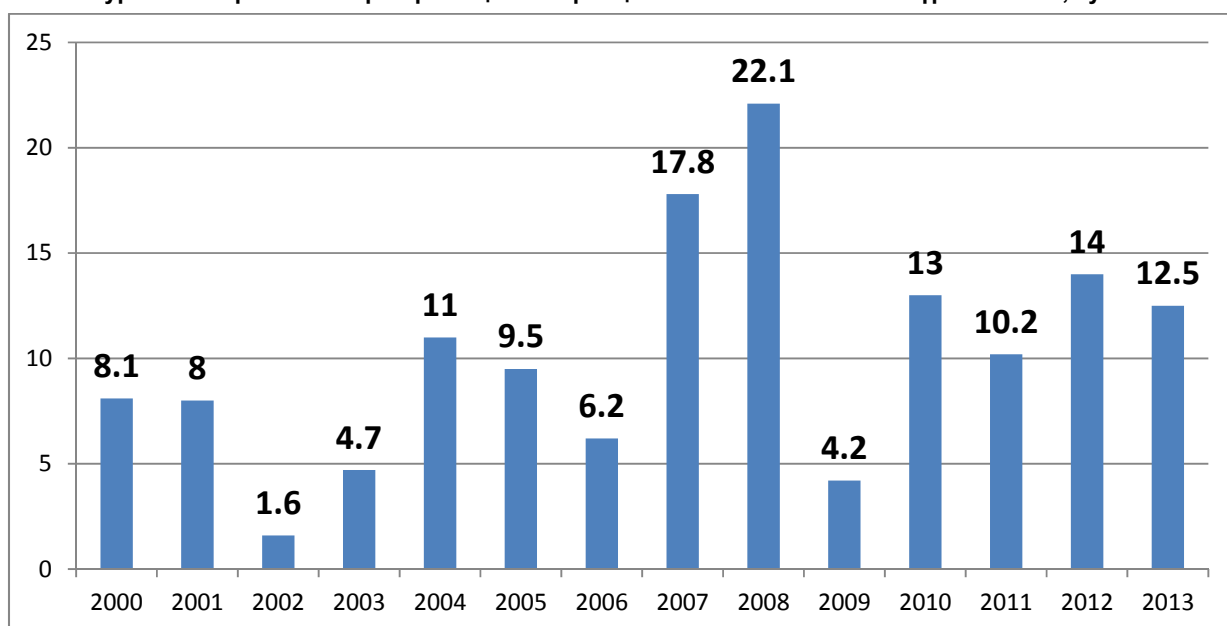
ҮАГ болон мэргэжлийн судалгааны багийн хийсэн судалгаанд тулгуурлан манай орны инфляцийн өсөлтийн чиг хандлага, түүний өсөлтийг бусад улс орнуудтай зэрэгцүүлэн үзэж, инфляцийн өсөлтөд нөлөөлсөн зарим гол хүчин зүйлс, үүний дотор валютын ханшны өөрчлөлтийн нөлөөг тодорхойлж, Засгийн газар болон Монголбанкнаас хамтран хэрэгжүүлсэн үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хэрэгжилт зэрэгт дүгнэлт өглөө.

БҮЛЭГ 1. ХЭРЭГЛЭЭНИЙ ҮНИЙН ИНДЕКСЭЭР ТООЦСОН БОЛОН СУУРЬ ИНФЛЯЦИЙН ӨСӨЛТИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА, БУСАД УЛС ОРНУУДАЙ ЗЭРЭГЦҮҮЛСЭН БАЙДЛЫН ТАЛААР

1.1 Хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн өсөлтийн чиг хандлагын тухай.

Манай орны хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн түвшин сүүлийн 14 жилд ихээхэн тогтворгүй, үүний дотор сүүлийн 4 жилд тогтмол 2 оронтой тоогоор өссөн байна.

Зураг 1.1. Хэрэглээний үнээр тооцсон инфляцийн 2000-2013 оны жил бүрийн өсөлт, хувь

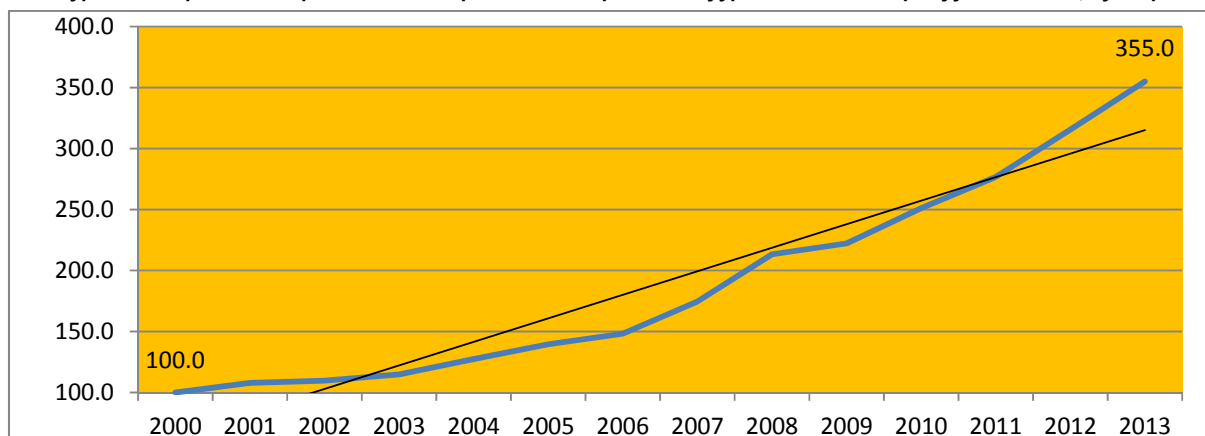
Эх үүсвэр: ҮСХ, Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэл, 2005, 2012, 2013

Зах зээлийн эдийн засгийн нөхцөл дэх төрийн эдийн засгийн бодлогын нэг чухал зорилго бол макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах явдал байдаг. Монголбанк “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2012 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-дээ ХҮИ-ээр илэрхийлэгдэх инфляцийг нэг оронтой тооноос хэтрүүлэхгүй, 2013-2014 онуудад найман хувиас хэтрүүлэхгүй түвшинд байхаар УИХ-д оруулж батлуулсан боловч энэ нь амьдралд огт хэрэгжээгүйг дээрх зургаас харж болно.

Монголбанк 2015 оны мөнгөний бодлогодоо энэхүү хувийг 7 байхаар оруулаад байгаа билээ.

Инфляцийн өсөлтийн чиг хандлагыг илүү сайн илэрхийлэх зорилгоор түүний 2000 онтой харьцуулсан өсөлтийг дараах зурагт харуулав.

Зураг 1.2. Хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон инфляцийн суурь 2000 онтой харьцуулсан өсөлт, хувиар

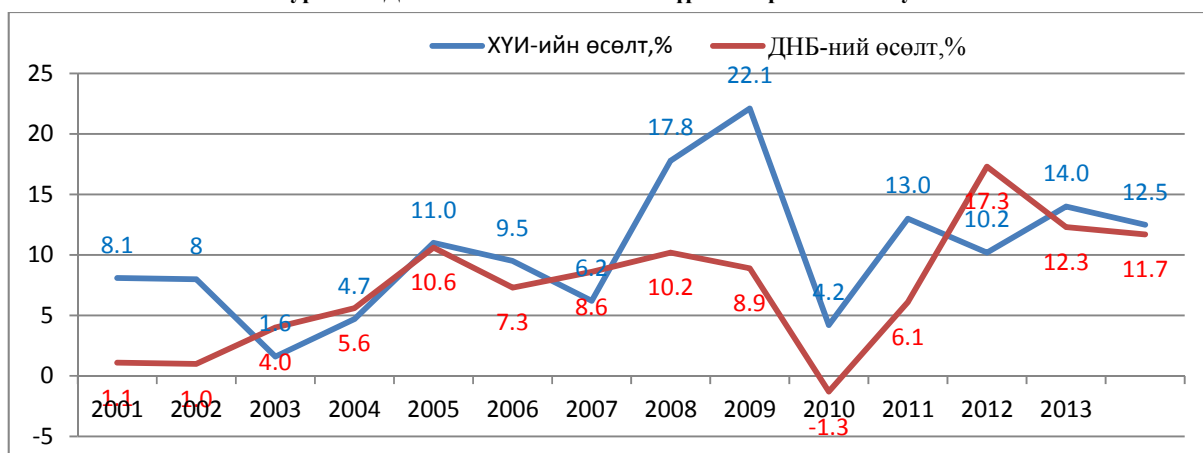
Эх үүсвэр: ҮСХ, Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэл, 2005, 2012, 2013

Манай орны ХҮИ-ээр илэрхийлэгдэх инфляцийн түвшин 2013 онд 2000 оныхоос 3.5 дахин нэмэгдсэн байгаа юм. Ялангуяа инфляцийн өсөлтийн муруй 2009 оноос хойш нэлээд цоройсоныг зургаас харж болно.

Сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсын эдийн засаг урьд өмнө байгаагүй өндөр өсөлт үзүүлж 2010 онд эдийн засгийн өсөлт 6.4 хувь, 2011 онд 17.5 хувь өссөн бол 2012 онд эдийн засгийн өсөлт 12.3 хувь, 2013 он 11,7 хувь болсон билээ. Харин 2014 оны эхний 9 сарын байдлаар ДНБ-ний өсөлт 7,0 хувь болж, өсөлтийн хувь буурсан тул 2014 оны дүнгээр эдийн засгийн өсөлт өмнөх онуудынхаас илэрхий буурах хандлагатай байна.

Манай оронд эдийн засгийн өсөлт, тэлэлт болон инфляци хоорондоо ихэнхи тохиолдолд уялдаатай өсөж, буурч ирсэнийг доорх зургаас харж болно. Эдийн засгийн уналттай байсан 2009 онд инфляци ердөө 4.2 хувиар нэмэгдсэнийг өмнөх Зураг 1.1. болон доорх зургаас давхар харж болно.

Зураг 1.3. ДНБ болон ХҮИ-ийн жил бүрийн өөрчлөлтийн хувь

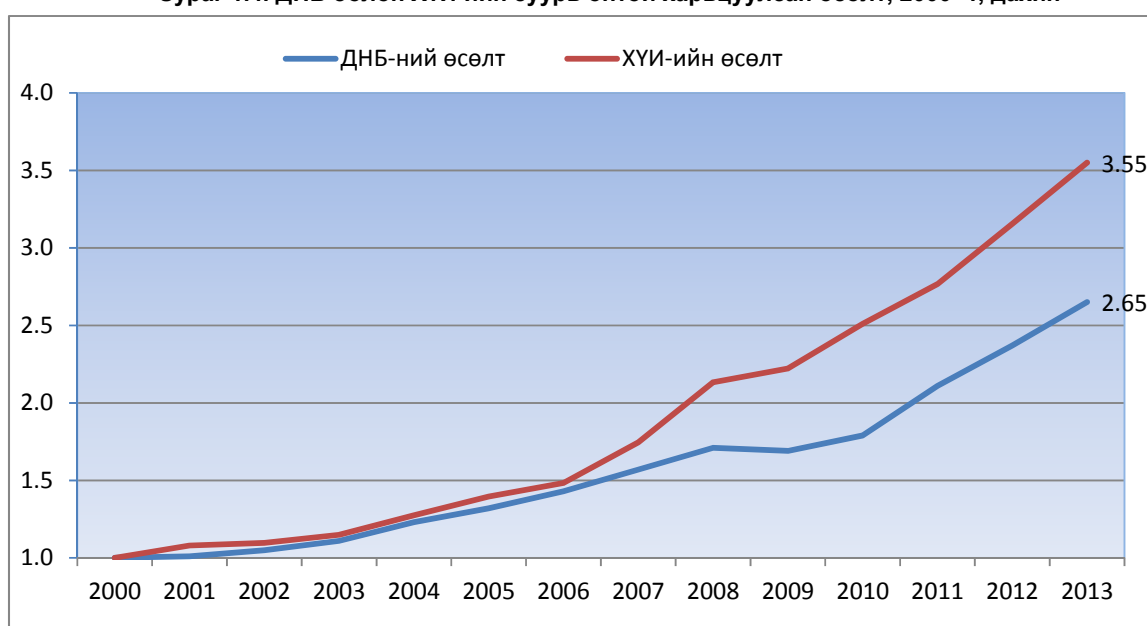

Эх үүсвэр: ҮСХ, Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэл, 2005, 2012, 2013.

Эдийн засгийн өсөлт, тэлэлт нь инфляцийн өсөлттэй ерөнхийдөө хамт явагддаг нь зургаас харагдаж байна. Инфляци болон эдийн засгийн өсөлтийн хоорондын хамаарал нь шугаман бус буюу инфляци тодорхой түвшинд хүртэл өсөх нь нийлүүлэлтийг урамшуулдагаараа эдийн засгийн өсөлтийг дэмждэг бол тодорхой түвшний дараагаас тэр нь эдийн засгийн өсөлтөд сөрөг нөлөө үзүүлдэг болохыг олон судлаачид нотолдог.

Үүнийг илүү тодорхой судлахын тулд энэхүү 2 үзүүлэлтийн суурь онтой харьцуулсан өсөлтийг доорх зурагт харуулав.

Зураг 1.4. ДНБ болон ХҮИ-ийн суурь онтой харьцуулсан өсөлт, 2000=1, дахин

Эх үүсвэр: ҮСХ, Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэл, 2005, 2012, 2013.

Судалгааны тайлангаас үзэхэд инфляцийн өсөлтийг 2008 оны хямралаас хойш хязгаарлаж чадаагүй нь эдийн засгийн өсөлт, тэлэлтийг дэмжсэн мөнгөний бодлоготой зарим талаар холбоотой гэж үзжээ.

Монголбанк суурь инфляцийг Улаанбаатар хотын ХҮИ тооцдог сагснаас зөвхөн мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн болон хүнсний ногооны бүлгийн бараа, бүтээгдэхүүнийг хассаны дараа үлдсэн бараа, бүтээгдэхүүнээр тооцож байна.

Монголбанкнаас сар бүр тооцсон суурь инфляцийг ҮСХ-ноос ХҮИ-ээр тооцсон сар бүрийн инфляцийн өөрчлөлттэй харьцуулан графикаар харуулбал:

Зураг 1.5. Улаанбаатар хотын хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон болон суурь инфляцийн сар бүрийн өсөлт, хувиар

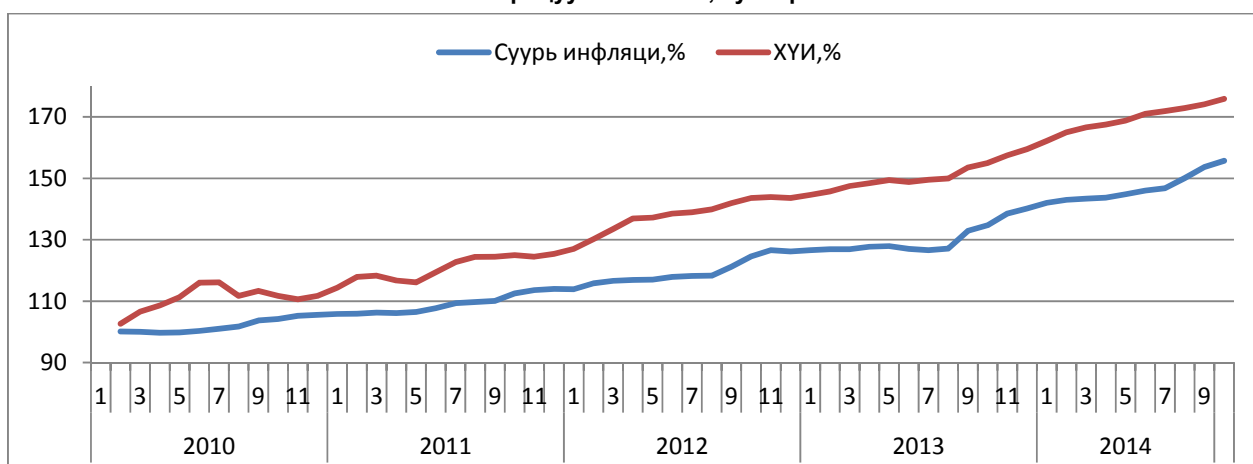
Эх үүсвэр: Монголбанкны сарын бюллетень, ҮСХ-ны сарын бюллетень

Дээрх графикаас харахад тогтворгүй үнэтэй хүнсний зарим нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг ХҮИ тооцдог сагснаас хасаж, үлдсэн нэр төрлөөр нь тооцсон суурь инфляцийн өсөлт сонгосон хугацааны ихэнх саруудад хэрэглээний үнийн сагсны бүх нэр төрлөөр тооцсон инфляцийн өсөлтөөс бага байна.

Харин жил бүрийн намрын сарууд болох 8, 9 дүгээр саруудад ХҮИ-ээр тооцсон инфляцаас суурь инфляци нь илүү өсөж ирснийг нарийвчлан судлаж үзэхэд оюутны сургалтын төлбөр жил бүрийн намар нэмэгддэгтэй холбоотой байна.

Үүнийг дэлгэрэнгүй тодорхойлбол: суурь инфляцийг тооцдог сагснаас хүнсний үнэ тогтворгүй бүтээгдэхүүнийг жинтэй нь хасаж, үлдсэн нэр төрлөөр тооцдог тул өндөр хувийн жинтэй хүнсний барааны жин хасагдсан бусад нэр төрлүүдийн жин нэмэгдэж, үүний дотор сургалтын төлбөрийн жин нэмэгдэж, төлбөр нь намартаа өсдөг нь суурь инфляцид илүү хүчтэй нөлөөлдөг байна.

Зураг 1.7. Улаанбаатар хотын хэрэглээний үнийн индексээр тооцсон болон суурь инфляцийн суурь үетэй харьцуулсан өсөлт, хувиар

Эх үүсвэр: Монголбанкны сарын бюллетень, ҮСХ-ны сарын бюллетень

Зураг 1.7–д харуулсан инфляцийн хоёр төрлийн хэмжүүрийг суурь үе болох 2010 оны 1-р сартай харьцуулсан өсөлтийг харуулав. Суурь инфляцийн өсөлт ХҮИ-ээр тооцсон инфляцийнхаас арай бага байгааг харж болно. Суурь инфляцийг цэвэр мөнгөний хүчин зүйлтэй холбоотой инфляци гэж үзвэл хоёр шугамын хооронд үүссэн зөрүү нь үндсэндээ эрэлт, нийлүүлэлтэй холбоотой хүчин зүйлээс үүдэлтэй инфляци гэж ойлгож болно. Эндээс Монгол Улсын ХҮИ-ээр тооцсон Инфляцид цэвэр мөнгөний хүчин зүйлийн зэрэгцээ мөнгөний бус хүчин зүйл ихээхэн нөлөөтэй байгааг харуулж байна.

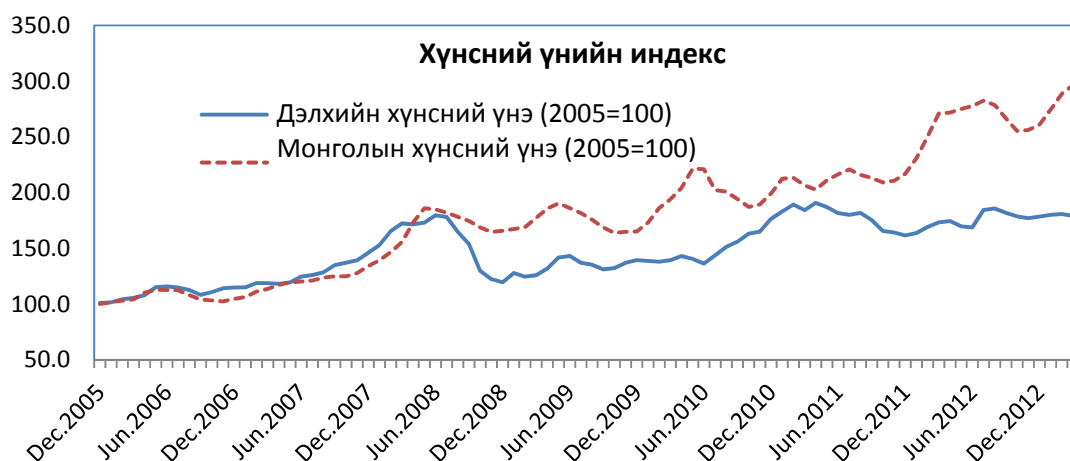
Төрөөс явуулж байгаа мөнгөний бодлого нь мөнгөний хүчин зүйлд илүү нөлөөтэй байдаг бол мөнгөний бус хүчин зүйлд нөлөө багатай гэж тооцож байна.

Монголбанкнаас явуулж байгаа мөнгөний бодлого нь дангаараа инфляцийг баталгаатай тогтоон барих шууд нөлөө багатай гэж үзэж болох бөгөөд инфляцийг тогтворжуулахад мөнгөний бус хүчин зүйлд нөлөөлж чадах ЗГ-ын үүрэг оролцоо чухал гэсэн дүгнэлт гарч байна.

Иймээс Монголбанк ба ЗГ нь мөнгөний болон төсвийн бодлогоо нягт уялдуулж байх зайлшгүй шаардлагатай байна.

1.2 Олон улсын болон Монголын зах зээл дэх хүнсний барааны үнийн өөрчлөлтийн харьцуулалтын тухай

Монголын хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өөрчлөлт, үүний дотор голлох нөлөөтэй үхрийн мах, гурил, цагаан будаа гэсэн гурван барааны үнийн өөрчлөлтийг дэлхийн зах зээл дээрх үнийн өөрчлөлттэй харьцуулан судалсныг графикаар үзүүлбэл:

Эх үүсвэр: Үндэсний Статистикийн Хороо, ОУВС-н тоо мэдээ (WEO) судлаачийн тооцоо

Дээрх графикаас харахад олон улс дахь хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтөөс Монгол дахь хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт илүү өндөр хурдацтай нэмэгдэж ирсэн байна.

2005 оны 12 дугаар сарыг суурь болгосон дүнгээс харахад 2013 оны 3 дугаар сар гэхэд Монгол дахь хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнэ 3 дахин өссөн бол дэлхийн хэмжээнд энэ үзүүлэлт 1.8 дахин өссөн байна.

Сар бүрийн хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн дундаж өөрчлөлт Монголд 1.24 хувь, байхад дэлхийд энэ үзүүлэлт 0.65 хувь байна.

Хөрш зэргэлдээ ОХУ, БНХАУ болон төв Азийн ижил нөхцөл бүхий Казакстан, Киргизстан улстай харьцуулсан үр дүнгээс харахад ч Монгол Улс дахь хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн дундаж өөрчлөлт өндөр гарч байна.

Хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт өндөр гарахад гол нөлөө үзүүлдэг махыг төлөөлүүлэн үхрийн мах, гурил, будааны үнийн өөрчлөлтийг дэлхийн зах зээлийн үнэтэй харьцуулан авч үзэхэд:

- Бараа бүтээгдэхүүний үнийн сарын дундаж өөрчлөлтөөс харвал дэлхийн зах зээлийн үнийн өөрчлөлтөөс хамгийн их зөрүүтэй (ойролцоогоор 3.1 дахин их) байгаа нь үхрийн мах болж байна. Хэлбэлзлийн хувьд ч гэсэн бусад үзүүлэлттэй харьцуулахад дэлхийн үхрийн махны үнийн хэлбэлзлээс Монгол дахь үхрийн махны үнийн хэлбэлзэл маш өндөр байна.
- Харин гурилын хувьд хэлбэлзлийн үзүүлэлт харьцангуй бага байгаа бол цагаан будааны хувьд дэлхийн зах зээлийн үнийн хэлбэлзэлтэй ойролцоо түвшинтэй байна.

Махны үнийн өөрчлөлт

Монголчууд бусад улс орны хүн амыг бодвол цаг уурын онцлог, амьжиргааны нөхцөл байдлаас шалтгаалан хоол хүнсэндээ мах, махан бүтээгдэхүүнийг түлхүү хэрэглэдэг. Монгол дахь үхрийн махны үнийн өсөлтийг харвал улирлын нөлөөтэй зун намрын улиралд махны үнэ буурч, өвөл өсч байна. Үхрийн махны үнийн өсөлтөд гурван онцлог хугацаа байна.

Нэгдүгээрт дэлхийн эдийн засгийн хямрал эхлэх үе буюу 2008 оны хавар. Энэ хугацаанд дэлхийн төдийгүй Монголын хүнсний барааны үнэ огцом нэмэгдэж байсан. Хоёрдугаар үе нь дэлхийн эдийн засгийн хямрал үргэлжилж инфляцийн түвшин харьцангуй бага байсан ч Монголд тохиолдсон байгалийн гамшиг болох зудны нөлөөгөөр махны үнэ огцом өссөн байна. Энэ нь Монголын хүнсний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтөд хүчтэй нөлөөлсөн.

Гурав дахь үе нь эдийн засгийн өндөр өсөлт, нийгмийн халамжийн хэт хавтгайруулсан бодлогын үр дүнд 2011 оны 12 дугаар сараас махны үнийн өсөлт огцом нэмэгдсэн бөгөөд 2012 оны 6 дугаар сараас үнэ бага зэрэг буурсан боловч 2012 оны 11 дүгээр сараас буцаад үнийн өсөлт явагдаж байна. 2005 оны 12 дугаар сараас 2013 оны 3 дугаар сар хүртэлх үхрийн махны үнэ нийтдээ 3.7 дахин өссөн (хэдийгээр энд харуулаагүй боловч хонины махны үнэ энэ хугацаанд 4 дахин өссөн) байгаа нь дэлхийн үхрийн махны үнэтэй харьцуулахад ихээхэн өндөр байгаа юм.

Гурилын үнийн өөрчлөлт

Өмнө нь дурдсанчлан Монгол улсын хувьд гурилыг дотооддоо үйлдвэрлэдэг боловч тодорхой хэсгийг импортоор авдаг. Тиймээс үнийн хувьд харьцангуй уян хатан байх боломжтой юм.

Гурилын үнийн өөрчлөлтийг дэлхийн гурилын үнийн өөрчлөлттэй харьцуулбал ойролцоо түвшинд байна. Үнийн хэлбэлзлийн хувьд Монголын гурилын үнийн хэлбэлзэл дэлхийн гурилын үнийн хэлбэлзлээс бага байгаа бөгөөд 2008 оны 4 дүгээр сараас хойш үнийн томоохон өөрчлөлт гараагүй нь Засгийн газрын Атарын 3 дугаар аяныг амжилттай зохион байгуулсантай холбоотой гэж үзэж болох юм.

Харин дэлхийн гурилын үнийн өөрчлөлт дэлхийн эдийн засгийн хямрал хүртэлх хугацаа, дэлхийн эдийн засгийн хямрал явагдах хугацаа, хямралын дараах хугацаанаас хамааран ихээхэн хэлбэлзэлтэй байгаа боловч сүүлийн 2-3 жилийн хугацаанд үнийн өөрчлөлт харьцангуй тогтворжсон үр дүн харагдаж байна.

Цагаан будааны үнийн өөрчлөлт

Цагаан будааны үнийн өөрчлөлт нь дотоодод цагаан будааг тариалдаггүйтэй холбоотойгоор гадаад зах зээлээс шууд, дотоод зах зээлээс шууд бусаар хамааралтай юм. Өөрөөр хэлбэл гадаад талаасаа дэлхийн зах зээл дээрх будааны үнийн өөрчлөлт, дотоод талаасаа валютын ханшны өөрчлөлт, шатахууны үнэ буюу тээврийн зардал, эдийн засгийн өсөлт зэргээс хамаарна гэсэн үг.

Гурил, цагаан будааны үнийн өөрчлөлт 2008 он хүртэл дэлхийн зах зээл дээр огцом өсөлттэй боловч энэ нөлөө Монгол Улсын хувьд харьцангуй бага байна. Гэхдээ цагаан будааны хувьд 2010 оны 1 дүгээр сараас дэлхийн цагаан будааны үнийн өөрчлөлттэй урвуугаар явагдаж Монголд цагаан будааны үнэ өсөж байсан байна.

Энэхүү өсөлт 2010 оны 9 дүгээр сараас бага зэргийн буурч харьцангуй тогтвортой болсон ч дэлхийн зах зээл дээрх будааны үнийн өсөлтөөс Монгол дахь будааны үнийн өсөлт өндөр хэвээр гарчээ.

Бараа бүтээгдэхүүний үнийн сарын дундаж өөрчлөлтөөс харвал дэлхийн зах зээлийн үнийн өөрчлөлтөөс хамгийн их зөрүүтэй (ойролцоогоор 3.1 дахин их) байгаа нь үхрийн мах болж байна. Хэлбэлзлийн хувьд ч гэсэн бусад үзүүлэлттэй харьцуулахад дэлхийн үхрийн махны үнийн хэлбэлзлээс Монгол дахь үхрийн махны үнийн хэлбэлзэл маш өндөр байна. Харин гурилын хувьд хэлбэлзлийн үзүүлэлт харьцангуй бага байгаа бол цагаан будааны хувьд дэлхийн зах зээлийн үнийн хэлбэлзэлтэй ойролцоо түвшинтэй байна.

БҮЛЭГ 2. ИНФЛЯЦИД ҮЗҮҮЛСЭН ГОЛ ХҮЧИН ЗҮЙЛИЙН ШИНЖИЛГЭЭ, ҮҮНЭЭС ВАЛЮТЫН ХАНШНЫ ИНФЛЯЦИД ҮЗҮҮЛСЭН НӨЛӨӨЛЛИЙН ТАЛААР

2.1 Инфляцид нөлөөлөгч голлох хүчин зүйлс

Инфляцийн өсөлтөнд нөлөөлдөг хүчин зүйлс олон байдгийн дотор тухайн улс орны онцлог нөхцөл байдлаас үүдэлтэй хүчин зүйлс ч байдаг байна.

Нөлөөлөгч хүчин зүйлсийг бүхэлд нь мөнгөний гаралтай болон мөнгөний бус хүчин зүйлс гэж бүхэлд нь 2 ангилж үзлээ.

Онолын хувьд инфляци бол мөнгөний зах зээл дээр голлон үүсдэг гэж үздэг бөгөөд мөнгөний массыг бараа, таваараар хангаж чадаагүйгээс болж инфляци ихэвчлэн үүсдэг гэж үздэг. Үүнд:

Мөнгөний нийлүүлэлт.

Мөнгөний нийлүүлэлт болон нэгдсэн төсвийн зарлага ХҮИ-тэй харьцуулахад их хэмжээгээр нэмэгджээ.

Ялангуяа 2009 оноос хойшхи сүүлийн 3 жилд мөнгөний нийлүүлэлт болон төсвийн зарлага ихээхэн нэмэгдсэн нь улс төрийн хүчнүүд хүн амд сонгуулийн амлалтын дагуу бэлэн мөнгө ихээр тараасантай зарим талаар холбоотой байна.

Монголбанк мөнгөний нийлүүлэлтийг аль болох бага байлгаж чадвал урт хугацаанд инфляцийн өсөлтийн хурд харьцангуй бага байх нь тодорхой байна.

Мөнгөний нийлүүлэлтийн хурдацтай өсөлт болон төсвийн зардлын 2010 оноос хойшх огцом өсөлт нь ХҮИ ойрын жилүүдэд цаашид өсөх нөхцөл бүрджээ.

Төсвийн алдагдал.

Инфляцид нөлөөлдөг нэг гол хүчин зүйл нь төсвийн алдагдал юм. Төсвийн зардлын өсөлт нь цалингийн өсөлт болон бараа, үйлчилгээний худалдан авалтын эрэлтийг нэмэгдүүлж, улмаар ХҮИ өсөх нөхцлийг бий болгож байна.

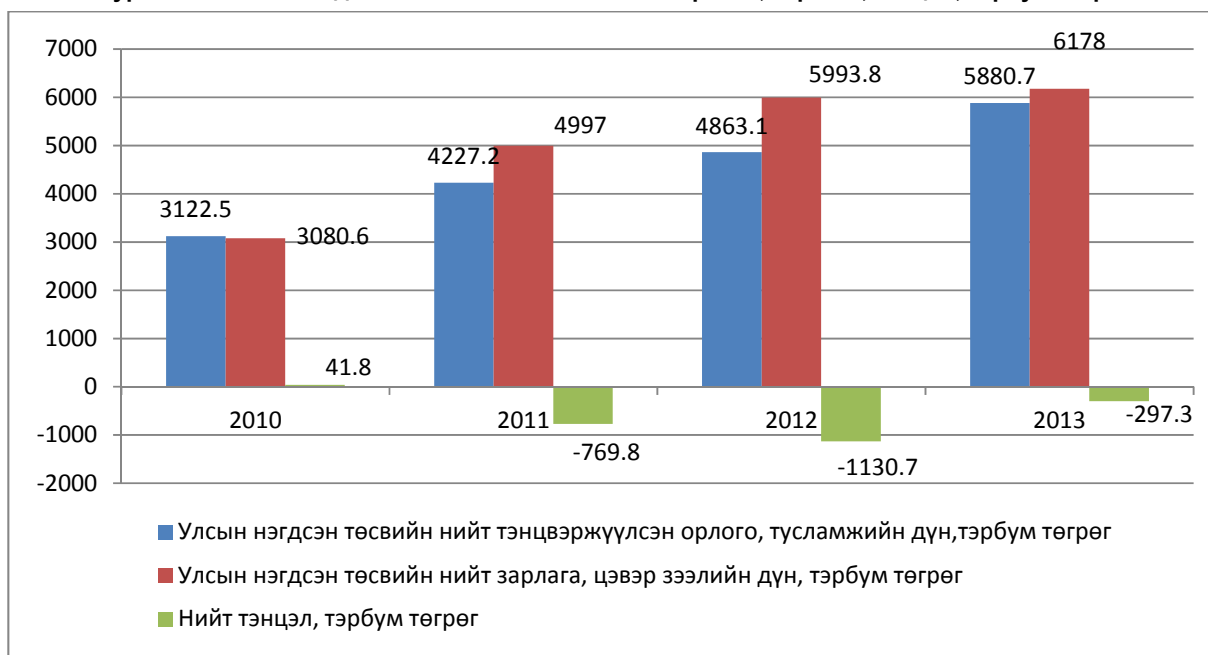
Аж ахуйн нэгжүүдийн дундаж цалингийн өсөлт бусад хүчин зүйлтэй харьцуулбал инфляцид хамгийн өндөр нөлөө үзүүлж байгаа бөгөөд 2006 оны 2 дугаар сараас 2013 оны 3 дугаар сарын хоорондох өгөгдлөөр хийсэн регрессийн шинжилгээний дүнгээр дундаж цалингийн зардал 1 хувиар өсөхөд хүнсний бараа бүтээгдэхүүний инфляци 0.7 пунктээр нэмэгдэж байгааг тогтоожээ.¹

¹Б.Энх-Амгалан, Б.Батмөнх, “Монгол Улсын хэрэглээний үнийн индексэд хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн үзүүлэх нөлөө болон олон улсын туршлага”, АХБ-наас санхүүжүүлсэн судалгааны ажлын тайлан, 2014 он

Сүүлийн 3 жилд нэгдсэн төсвийн тэнцэл байнга алдагдалтай гарсны дээр нэгдсэн төсвөөс гадуурх эх үүсвэрээс, тухайлбал, Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн Засгийн газрын зардлуудыг нэмбэл энэхүү алдагдал бүр ч их нэмэгдэхээр байна.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тэнцэл 2010 онд 41,8 тэрбум төгрөгийн ашигтай гарч байсан бол 2011 онд 769,8 тэрбумын, 2012 онд 1 их наяд 130 тэрбумын, 2013 онд 297,3 тэрбумын алдагдалтай гарсаныг доорх зургаас харж болно.

Зураг 2.3. Улсын нэгдсэн төсвийн 2010-2013 оны орлого, зарлага, тэнцэл, тэрбум төгрөг

Чингис бондын санхүүжилт нь эдийн засаг дахь мөнгөний урсгалыг мэдэгдэхүйц нэмэгдүүлсэний зэрэгцээ Засгийн газар үнэт цаас гаргаж, борлуулсан орлогоороо томоохон төсөл, хөтөлбөр, хэрэгжүүлж ирсэн нь мөнгөний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлж, улмаар инфляцийг хөөрөгдөх бас нэг дотоод шалтгаан болж ирсэн байна.

Дотоод бондын зах зээлд сүүлийн гурван жилийн хугацаанд дараах үнэт цаасыг арилжсан байна. Үүнд: Зоос банкинд бүтцийн өөрчлөлт хийж, тус банкны харилцагч, хадгаламж эзэмшигчдийн хөрөнгийг эрсдэлээс сэргийлэх зорилгоор 100.0 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий Засгийн газрын үнэт цаасыг арилжсан бөгөөд 2012 оны эцсийн байдлаар хуваарийн дагуу 40.0 тэрбум төгрөгийн үнэт цаас төлөгдөж, үлдэгдэл нь 60.0 тэрбум төгрөг байв.

Төрийн албан хаагчид, иргэдийг орон сууцаар хангахад урт хугацаат зээлийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх зорилгоор 2010 онд 80.0 тэрбум, 2011 онд 72.0 тэрбум, нийт 152.0 тэрбум төгрөгийн Засгийн газрын үнэт цаас гаргаж Монголбанк, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар болон Монголын Хөрөнгийн Биржээр дамжуулан 1-7 жилийн хугацаатай арилжсан. Энэхүү үнэт цаасыг арилжаалж бүрдүүлсэн эх үүсвэрийг Орон сууцны санхүүжилтийн корпорациар дамжуулан зээлдүүлэх гэрээний үндсэн дээр зээлдүүлж, төрийн албан хаагчдын зээлийн хүсэлтийг үндэслэн шийдвэрлэсэн байна.

Ноос, ноолуур, жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих зорилгоор 2011 онд 286.3 тэрбум, 2012 онд 13.7 тэрбум төгрөгийн, нийт 300.0 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий Засгийн газрын үнэт цаасыг 1-5 жилийн хугацаатай гарган арилжаалж, ноос, ноолууран бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч үндэсний үйлдвэрийг дэмжихэд хөнгөлөлттэй нөхцөлтэй зээл олгох, жижиг, дунд үйлдвэрийн сангийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх, хонины болон тэмээний ноос бэлтгэж, үндэсний үйлдвэрт тушаасан хоршооны гишүүн малчин, мал бүхий иргэдэд урамшуулал олгох зорилгоор зарцуулсан бөгөөд 2012 оны эцсийн байдлаар нийт 103.0 тэрбум төгрөгийн үндсэн төлбөр хийгдэж, үлдэгдэл нь 197.0 тэрбум төгрөг болсон.

Төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх зорилгоор 2010, 2011 онуудад үнэт цаас гаргаагүй бөгөөд 2012 онд 554.9 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий Засгийн газрын үнэт цаас гаргаж, улсын төсвийн улирлын чанартай орлого, зарлагын зөрүүг санхүүжүүлэхэд зарцуулсан болно. 2012 ондоо нийт 194.1 тэрбум төгрөгийн буцаан төлбөрийг төлж, 2012 оны эцэст 368.0 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байв.

Хүний хөгжил сангийн төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх зорилгоор 2012 оны санхүүгийн жилд нийт 313.1 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий Засгийн газрын үнэт цаас гарган арилжаалж зориулалтын дагуу зарцуулсан ба тус үнэт цаасны эхний үндсэн төлбөр 2013 оны сүүлээр хийгдэх хуваарьтай байсан.²

2.2 Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт болон түүний улирлын чанартай хэлбэлзлийн инфляцид үзүүлсэн нөлөө

ХҮИ-ийн сагсанд авсан бараа, бүтээгдэхүүний дотор хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний эзлэх хувь 2010 оноос өмнө 41 хувь эзэлдэг байснаа 2010 онд шинэчилсэн сагсаар 30 хувь болж буурсан боловч хүн амын хэрэглээний бараа, үйлчилгээний нийт сагсанд хүнсний бараа, бүтээгдэхүүн харьцангуй өндөр хувийн жин эзэлсэн нь инфляцийн тооцоонд ихээхэн нөлөөтэй байна.

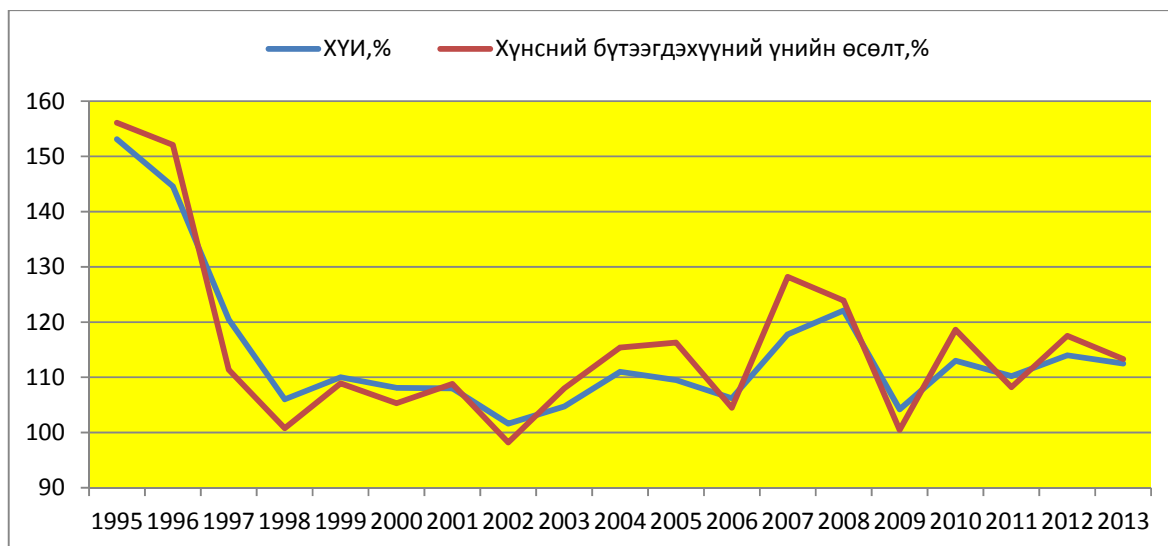
Энэ бол хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнэ инфляцид нөлөөлөх зөвхөн нэг шалтгаан нь юм. Нөгөө талаасаа хөдөө аж ахуйн гаралтай хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл нь улирлын шинжтэй, нийлүүлэлт, улирлын давтамжтай байгаа нь үнэ тогтворгүй өөрчлөгдөхөд нөлөөлж байна.

1995-2013 оны хоорондох 18 жилийн хэрэглээний үнээр тооцсон инфляцийн болон хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийг доорх зурагт харуулав.

Зургаас харахад 1997-2002 оны хооронд хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт инфляцийн өсөлтөөс үндсэндээ бага байсан бол 2003-2005, 2007-2008, 2011, 2012 онуудад эсрэгээрээ хүнсний үнийн өсөлт инфляцийн өсөлтөөс давсан байна. 2008 онд импортын барааны үнэ өссөний зэрэгцээ төсвийн ажилтнуудын цалин хөлс болон төсвийн зарлага нэмэгдсэний улмаас инфляцийн түвшин 22.1 хувьд хүрч, төгрөгийн ханш унасан билээ.

²Мянганы хөгжлийн зорилтуудын хэрэгжилтийн тухай үндэсний 5 дахь илтгэл, 2013 он

Зураг 2.4. ХҮИ болон хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн жил бүрийн өөрчлөлт, 1995-2013 он, хувиар

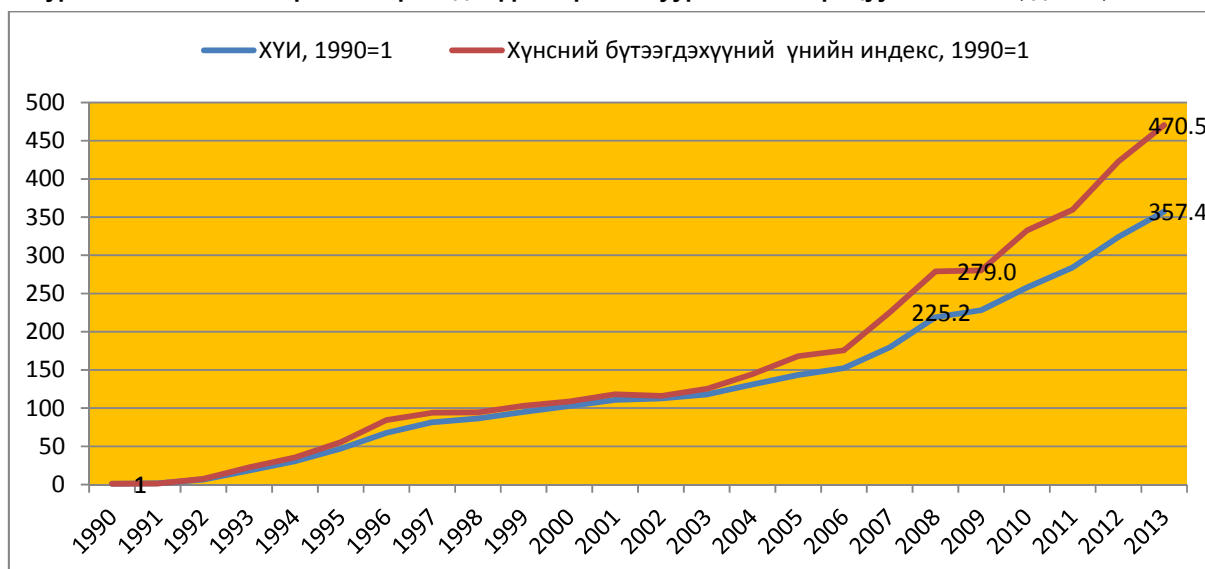

Эх үүсвэр: ҮСХ, Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэлүүд, 1997, 2000, 2005, 2008, 2012, 2013 оноор

Монгол Улсад инфляцийн өсөлтийг тодорхойлдог гол хүчин зүйл нь хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнэ бөгөөд сүүлийн 10-аад жилд хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнийг Засгийн газар хяналтандаа байлгаж, түүний хэт өндөр өсөлтөөс сэргийлж чадаагүй байна.

Инфляци болон хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн урт хугацааны өөрчлөлтийг суурь онтой харьцуулан дараах зурагт харуулав.

Зураг 2.5. ХҮИ болон хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн суурь онтой харьцуулсан өсөлт, дахин, 1990=1

Эх үүсвэр: ҮСХ-ны тоо мэдээг ашигласан судлаачийн тооцоо

Зургаас харахад 2004 оноос өмнө хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт инфляцийн өсөлттэй ойролцоо байсан бол 2004 оноос хойш хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт инфляцийн өсөлтөөс ихээхэн өндөр хурдацтай нэмэгджээ. ХҮИ нь 1990-2013 оны хоорондох 23 жилд 357,4 дахин өссөн бол хүнсний бүтээгдэхүүний үнэ 470,5 дахин нэмэгджээ. Хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт сүүлийн жилүүдэд инфляцийг хөөрөгдөх гол дарамт болсоор иржээ.

Энэ байдлаас харахад юуны өмнө хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийг хянаж чадвал инфляцийг бүхэлд нь хянах боломжтой байсныг харуулж байна.

2.3 Бусад субъектив хүчин зүйлс

Манай орны нэг онцлог нь өргөн хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнэ өсөхөд субъектив хүчин зүйлийн нөлөө их, түүнийг хязгаарлах хууль эрх зүйн тогтолцоо сул байгааг судалгааны явцад тогтоосон байна.

Үүнийг тодорхойлбол бараа, бүтээгдэхүүн нь үйлдвэрлэгч, импортлогчдоосоо хэрэглэгчид хүртэлх шат дамжлага олонтой, аль ч шатанд нь хэн нэг нь дураараа үнэ өсгөх боломж их байна. Манай оронд гадаад болон дотоод худалдаа, үүний дотор бөөний болон жижиглэн худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах худалдааны тухай хууль одоо болтол байхгүй байгаа нь дотоодын болон импортын өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнийг хянах, зохицуулах боломж олгодоггүй бөгөөд эндээс бараа, үйлчилгээний үнэ, тариф субъектив хүчин зүйлийн нөлөөгөөр байнга өсч байх нөхцөл бүрдсэн байдаг.

Өмнөх олон жилийн практикаас харахад төрийн албан хаагчдын цалинг нэмэгдүүлэхэд бараа, бүтээгдэхүүний үнийг дагаад өсгөдөг, шатахууны үнэ нэмэгдэхэд бараа, үйлчилгээний үнийг түүнээс илүү өндөр хурдацтай нэмэгдүүлэх, валютын ханшны өсөлтөөр шалтгаалан үндэслэлгүй үнээ нэмэгдүүлэх зэрэг үзэгдэл байнга гаргаж байсан байна.

Энэ бүхнийг хуулиар сайтар зохицуулах, хяналт тавих чиглэлээр ЗГ-аас явуулж байгаа үйл ажиллагаа хангалтгүй байгаатай холбоотой байна гэж үзжээ.

Судалгаанд үндэслэн дараах шийдвэрлэх асуудлыг гаргаж байна. Үүнд:

1. Манай орны хувьд бөөний худалдааг эрхлэх зөвшөөрлийг бараа, бүтээгдэхүүнийхээ хилийн болон дотоодын үнийг төрийн онцгой хяналтанд байлгах нөхцөлтэйгээр зохих шаардлага хангасан байна. Цөөхөн компаниудад жижиглэн худалдаа эрхлэгчид зөвхөн бөөний худалдаанаас бараа, бүтээгдэхүүнээ авдаг журамд оруулж, жижиглэнгийн худалдаачдыг өөрсдөө импортоор өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүн оруулахыг хориглосон тохиолдолд өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнийг бүрэн хянах боломжтой болох системийг бий болгох.
2. Бараа, бүтээгдэхүүн нийлүүлэгч болон худалдааны байгууллагаар дамжин эцсийн хэрэглэгчдэд хүрэх бүх шатанд бөөний болон жижиглэн худалдааны үнэ, тариф хэрхэн бүрэлдэх, худалдааны нэмэгдлийг яаж тооцох, түүнд ямар

зардлуудыг хамруулах, үнэ бүрдэлтийн дээрх бүх үе шатанд хяналтын ямар механизм ажиллуулах, ямар хариуцлага тооцох зэргийг маш нарийн тогтоосон үнэ, тариф бүрдэлтийн эрх зүйн зохицуулалт шаардлагатай байна.

3. Үнийг тогтворжуулахад зах зээл дэх тэгш, шудрага өрсөлдөөнийг бий болгох, дангаар ноёрхох, тохирч үнээ нэмэгдүүлэх явдлыг хязгаарлахад чиглэсэн хууль эрх зүйн одоогийн зохицуулалтыг улам боловсронгуй болгох болон зохион байгуулалтын арга хэмжээг авах зайлшгүй шаардлагатай байна.

Энэ бүхнийг хуульчлан тогтоож өгсөн тохиолдолд төрөөс үнэ, тарифын өсөлтөд үр нөлөөтэй хяналт тавьж, улмаар инфляцийн өсөлтийг хязгаарлах боломжтой байна.

2.4 Валютын ханшны инфляцид үзүүлсэн нөлөөлөл

Монгол Улсын эдийн засгийн сүүлийн жил гаруй хугацаанд гол тулгамдсан асуудал нь төгрөгийн ханшны огцом уналт байлаа.

Ам.долларын жилийн дундаж ханш 2010 онд 1335.9 төгрөг байсан бол 2011 онд 1265.5 болж буурч, харин 2012 онд 1359.4 төгрөг болж бага зэрэг өсжээ.

Эндээс 2010-2012 онд ам.долларын ханш харьцангуй тогтвортой, бага өөрчлөлттэй байжээ.

Гэтэл 2013 оны 7 дугаар сараас төгрөгийн ханш огцом унаж, 8 дугаар сард нэг ам.долларын сарын дундаж ханш 1570.7 төгрөг болж, 11 дүгээр сард 1733.5 төгрөг болж чангарсан бол 2014 ондоо аажмаар улам чангарч, 2014 оны 8 дугаар сард хамгийн өндөр түвшиндээ буюу 1862.2 төгрөгт хүрсэн нь байна.

Валютын ханшны чангаралт нь төлбөрийн тэнцлийн урсгал тэнцэлийн алдагдал огцом нэмэгдэж, валютын эрэлт огцом өссөнтэй холбоотой байна.

Урсгал тэнцлийн алдагдал ийнхүү огцом өсөхөд барааны болон үйлчилгээ худалдааны аль аль нь ихээхэн алдагдалтай гарсанаас болжээ.

Үүний гол шалтгаан нь 2012 оны эцсээр “Чингис” бондыг арилжиж, 1.5 тэрбум ам.долларын хөрөнгө босгож, түүнийхээ үлэмж хэсгийг 2013 оны хавраас тодорхой төсөл хөтөлбөрүүдэд зориулан төгрөгөөр зарцуулж, бүтээн босголтын ажлууд өрнөж эхэлснээс импортын бараа, бүтээгдэхүүний эрэлт эрс нэмэгдэж, импортын хэмжээ экспортоосоо эрс давах болж, гадаад худалдааны алдагдал эрс өссөнтэй холбоотой байна.

Валютын ханшны өсөлт Монгол Улсын дотоод инфляцид хэрхэн нөлөөлснийг авч үзэхэд:

- Монгол Улсын эдийн засаг хөгжихийн хэрээр дэлхийн эдийн засгаас улам хамааралтай болж байна.
- Монгол Улс 2013 онд дэлхийн 146 оронтой худалдаа хийж, урьдчилсан дүнгээр нийт бараа эргэлт 11.1 тэрбум ам.долларт хүрсэн байна. Эндээс харахад дэлхийн эдийн засагт бараа бүтээгдэхүүний үнэ өөрчлөгдөхөд

Монголд шууд болон шууд бусаар ХҮИ-ийг өөрчлөгдөхөд нөлөөлөхөөр байна.

- Манай орны хувьд валютын ханш нь импортоор оруулж ирдэг хүн амын өргөн хэрэглээний гол нэрийн барааны үнээр дамжин нөлөөлдөг гол эх сурвалж болсон байна.

Хүснэгт-2.1. Хэрэглээний үнийн өсөлтөд импортын бараа бүтээгдэхүүний үнийн өөрчлөлтийн нөлөө

	Бодит үр дүн			Тооцооллын үр дүн			Зөрүү		
	2013.12/ 2012.12	2014.08/ 2013.12	2014.08/ 2012.12	2013.12/ 2012.12	2014.08/ 2013.12	2014.08/ 2012.12	2013.12/ 2012.12	2014.08/ 2013.12	2014.08/ 2012.12
Ерөнхий индекс	111.2	107.4	119.4	109.2	107.3	117.1	2.0	0.1	2.3
Хүнсний бараа, ундаа, ус	110.5	107.2	118.5	107.9	107.4	116.0	2.6	-0.2	2.5
Согтууруулах ундаа, тамхи	111.7	105.7	118.0	106.9	109.6	117.2	4.8	-4.0	0.8
Хувцас, бөс бараа, гутал	113.4	105.7	119.9	108.1	104.2	112.6	5.4	1.5	7.3
Орон сууц, ус, цахилгаан, түлш	108.4	105.3	114.1	108.2	105.2	113.8	0.2	0.1	0.3
Гэр ахуйн тавилга, бараа	120.7	104.6	126.2	116.1	105.6	122.5	4.6	-1.0	3.7
Эм, тариа, эмнэлгийн үйлчилгээ	121.7	108.6	132.2	120.8	108.3	130.8	0.9	0.4	1.4
Тээвэр	101.6	109.6	111.4	101.6	107.3	109.1	0.0	2.3	2.3
Холбооны хэрэгсэл, шуудангийн үйлчилгээ	99.8	100.7	100.6	99.7	100.8	100.6	0.1	-0.1	0.0
Амралт, чөлөөт цаг, соёлын бараа, үйлчилгээ	98.0	108.0	105.8	96.4	109.6	105.7	1.6	-1.7	0.1
Боловсролын үйлчилгээ	128.4	117.7	151.1	128.4	117.7	151.1	0.0	0.0	0.0
Зочид буудал, нийтийн хоол, дотуур байрны үйлчилгээ	117.5	104.6	122.9	117.5	104.6	122.9	0.0	0.0	0.0
Бусад бараа, үйлчилгээ	121.0	107.8	130.5	119.4	108.3	129.3	1.6	-0.5	1.2

БҮЛЭГ 3. ҮНИЙН ӨСӨЛТИЙГ БУУРУУЛАХ ТАЛААР ТӨР, ЗАСГИЙН ЗҮГЭЭС СҮҮЛИЙН 3 ЖИЛД ГАРГАСАН ТОГТООЛ, ШИЙДВЭР, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

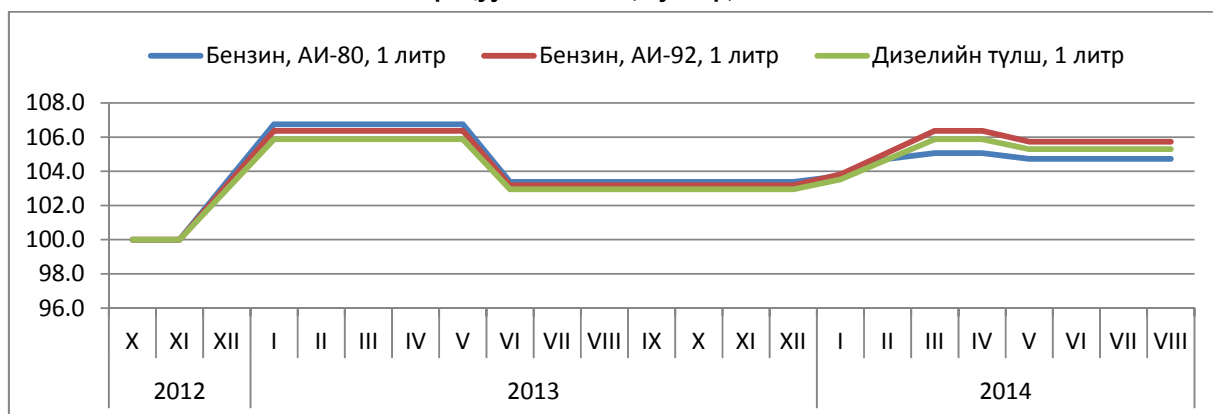
Сүүлийн 2 жил гаруй хугацаанд Монгол Улсын Засгийн газар Монголбанкттай 2012 оны 10 дугаар сарын 22-нд байгуулсан “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийг хамтран хэрэгжүүлэх харилцан ойлголцлын санамж бичгийн хүрээнд дараах 5 дэд хөтөлбөрийг холбогдох байгууллагуудтай хамтран баталж, хэрэгжүүлж ирлээ. Үүнд:

1. Шатахууны жижиглэнгийн үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр
2. Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөр
3. Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр
4. Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр
5. “Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөр.

Эдгээр 5 хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн талаар судалгааны тайланд тодорхой дурьдсан болно. Судалгааны тайлангаас үзэхэд:

3.1 Шатахууны жижиглэнгийн үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд: 2014 оны 8 сарын байдлаар шатахууны үнэ 2012 оны 9 сарынхаас ердөө 4.7-5.7 хувиар л дээгүүр, шатахууны үнийг тогтворжуулах зорилт үндсэндээ амжилттай хэрэгжсэн байна.

Зураг-3.1. Хүн амын гар дээр очсон шатахууны жижиглэнгийн үнийн суурь үетэй (2012 оны 9 сар) харьцуулсан өсөлт, хувиар, 2012.IX=100

Эх үүсвэр: ҮСХ, ХҮИ-ийн хэрэглээний сагны задгай нэр төрлүүдийн үнэ

3.2 Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд: Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг дүгнэхийн тулд нэмэлт тусгай судалгаа явуулах шаардлагатай. Учир нь энэхүү хөтөлбөр нь бараа, бүтээгдэхүүний үнэ биш, харин өртгийг бууруулах зорилготой байжээ. Гэхдээ судалгаа хийх явцад

ам.доллар, юаны ханш өссөны улмаас импортын өргөн хэрэглээний барааны үнэ нэмэгдэж, улмаар инфляцийн түвшинд сөргөөр нөлөөлсөн.

3.3 Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд: 3 дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлжээ. Үүнд:

Нэгдүгээр дэд хөтөлбөр: “Махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөр (Санхүүжилт:87.0 тэрбум төгрөг); Судалгааны дүнгээс 2013 оны 10-12 саруудад махны үнэ улирлын шинжтэй нийлүүлэлтийн улмаас нэлээд хэмжээгээр буурч, 2014 оны 1 дүгээр сараас эргээд өссөн боловч 2012 оны эцсийнхээс 3.8-5.9 хувиар л нэмэгджээ. Эндээс үзэхэд махны үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр одоогоор үндсэндээ зорилгоо хангасан.

Хоёрдугаар дэд хөтөлбөр: “Гурилын үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөр (Санхүүжилт: 61.0 тэрбум төгрөг); 2012 оны эцэстэй харьцуулахад дээдийн дээд гурилын үнэ 2014 оны 8 сар гэхэд 46 хувь, дээд гурилын үнэ 34 хувиар нэмэгдсэн байна. Эндээс гурилын үнийг хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн хугацаанд барьж чадаагүй.

Гуравдугаар дэд хөтөлбөр: “Хүнсний бүтээгдэхүүний зоорь, агуулахыг нэмэгдүүлэх, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх” хөтөлбөр (Санхүүжилт:100.0 тэрбум төгрөг). 137.0 тэрбум төгрөгийн зээлийг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч 66 компанид олгожээ. Хөтөлбөр хэрэгжиж эхлээд удаагүй байгаа тул үр дүн нь гараагүй байна.

3.4 Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт: Энэхүү хөтөлбөр нь 3 жилийн хугацаатай хэрэгжих бөгөөд дотроо 2 дэд хөтөлбөртэй байна.Үүнд:

1. “Барилгын гол нэр төрлийн материалын үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөр, санхүүжилтийн нийт дүн 379.0 тэрбум төгрөг. Хөтөлбөрийн үр дүнд цемент, арматурын үйлдвэр шинээр ашиглалтанд орж 2014 онд цемент, арматурын дотоодын үйлдвэрлэл нэмэгдэх болсон. Гэвч цементийн үнийг 2013 оны 2, 3 дугаар улиралд 132-138 мянган төгрөгийн хооронд тогтоон гэрээний дагуу ажиллаж үнийг тогтвортой түвшинд байлгасан боловч 2013 оны 8 дугаар сард ханшийн хэлбэлзлээс шалтгаалан цементийн зах зээлийн үнэ 140-145 мянган төгрөг болжээ. Хөтөлбөрт хамрагдсан аж ахуйн нэгжүүд гэрээнд заасан үнээр зарах нь алдагдалтай болсон учир цементийн борлуулалтаа зогсоосон байна. Үүнээс хамааран цементийн импорт эрс буурч 9 болон 10 дугаар сард цементийн үнэ 200 мянган төгрөг хүрч өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь аж ахуйн нэгжүүд БХБЯ-тай байгуулсан гэрээний үүргээ зөрчсөн асуудал тулгарсан. Иймээс зайлшгүй импортлох шаардлагатай барилгын материал (цемент,арматур)-ын улирлын шалтгаантай нийлүүлэлтийн хязгаарлалтыг арилгах хөтөлбөрийг 2014 онд үргэлжлүүлэх шаардлагагүй гэж үзсэн байна.

2. “Орон сууцны санхүүжилтийн урт хугацааны тогтвортой тогтолцоог бий болгох” хөтөлбөр, санхүүжилтийн нийт дүн 800.0 тэрбум төгрөг. Ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох талаар хамтран ажиллах харилцан ойлголцлын санамж бичгийг Монголбанк Засгийн газартай 2013 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдөр байгуулсан. Энэ хүрээнд Монголбанкнаас 2013 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр баталсан “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн журам”-ын дагуу ерөнхий гэрээг банкууд болон МИК-тай байгуулж, өмнө олгосон орон сууцны ипотекийн зээлийг дахин санхүүжүүлэхэд болон шинээр ипотекийн зээл олгоход зориулж 1.7 их наяд төгрөгийг банкуудад байршуулсан байна. Ийнхүү орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгосноор МУ-ын хэрэглээний эдийн засгаас хуримтлалтай эдийн засагт шилжих, нийгмийн дундаж давхаргын хуримтлал, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн ил тод байдлыг сайжруулах, нийгмийн даатгалын сангийн орлогыг нэмэгдүүлэх боломжтой байна. Уг тогтолцоо нь эргээд урт хугацаанд инфляцийг бууруулахад эерэгээр нөлөөлж, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн зорилтыг хангах болно гэж үзлээ.

Гэвч хөтөлбөр ажилттай хэрэгжиж, урт хугацаанд ач холбогдолтой байгаа боловч нөгөө талаасаа иргэдийн орон сууцны эрэлтийг их хэмжээгээр нэмэгдүүлсэн тул орон сууцны үнэ өсөх бас нэг нөхцлийг бий болгосон сөрөг үр дагавартай гэж;

3.5 “Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт: Хөтөлбөрийг Монголбанкны Ерөнхийлөгч болон Уул уурхайн сайдын 2013 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн хамтарсан тушаалаар баталсан. Энэхүү хөтөлбөр нь түлш, эрчим хүчний төрийн өмчит компаниудад нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангах зорилгоор банкаар дамжуулан эргэлтийн хөрөнгийн хөнгөлөлттэй зээл олгож, санхүүгийн чадавхид дэмжлэг үзүүлэн түлш, эрчим хүчний нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах нөхцлийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

Хөтөлбөрийг 24 сарын хугацаанд нийтдээ 80 тэрбум төгрөгөөр санхүүжүүлэхээр төлөвлөжээ. Судалгаагаар цахилгаан, дулааны үнэ, тариф сүүлийн 13 сарын дотор 10.5-28.6 хувиар өссөж, инфляцийн түвшинд багагүй нөлөө үзүүлсэн тул хөтөлбөрийн тавьсан зорилт бүрэн хэрэгжсэн гэж дүгнэхэд учир дутагдалтай байна. Засгийн газраас “Нүүрс” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, гэр хорооллын өрхүүдэд Багануурын уурхайгаас хямд үнэтэй шигшсэн нүүрсийг нийлүүлэх ажлыг зохион байгуулж ирсэн боловч 2013 оны 8 дугаар сард нүүрсний үнэ дунджаар 4.3 хувь, 2013 оны 10 дугаар сард шууд 25 хувиар өссөний улмаас 2014 оны 8 дугаар сарыг 2013 оны 7 дугаар сартай харьцуулахад нүүрсний дундаж үнэ 30.4 хувиар нэмэгджээ. Харин түлээний модны үнийг зохицуулах талаар ямар нэг арга хэмжээг аваагүй тул түүний үнэ дээрх хугацаанд 47.8 хувиар буюу харьцангуй ихээр нэмэгдсэн гэж тус тус тодорхойлсон байна.

БҮЛЭГ 4. БУСАД УЛС ОРНУУДАД ҮНИЙГ ТОГТВОРЖУУЛАХ ТАЛААР АВДАГ АРГА ХЭМЖЭЭ, ТУРШЛАГА

Үнийг тогтворжуулах стратеги

Судлаачдын тодорхойлсноор хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн тогтворгүй байдал нь орлого болон худалдан авах чадварыг доройтуулж, хүнсний аюулгүй байдал, хүнсний үйлдвэрлэлд оруулах хөрөнгө оруулалтын бууралт, макро эдийн засгийн доройтол зэрэг хөгжлийн асуудлуудыг үүсгэхээс гадна улс төрийн тогтворгүй байдалд ч хүргэх аюултай байна.

Иймд үнийн тогтворгүй байдлыг хоёр хандлагаар шийдвэрлэх боломжтой байна. Үүнд: үнийг тогтворжуулах, хоёрт орлого болон худалдан авах чадварыг бууруулж буй үнийн тогтворгүй байдлын нөлөөллийг бууруулах; хандлага нь зах зээлийг хөгжүүлэх болон төрийн оролцоог хангах арга замуудын аль алиныг ашиглан хэрэгжүүлэх боломжтойгоороо онцлог байна.

Иймд эдгээр зах зээлийн хэрэгслүүдийг аажмаар хөгжүүлэх бодлогыг баримтлах явцдаа богино болон дунд хугацаанд төрийн зохицуулалт бүхий үнэ тогтворжуулах хэрэгслүүдийг зохистойгоор хэрэглэх замаар үнийн тогтворгүй байдлаас үүдэх макро, микро эдийн засгийн болон бусад сөрөг үр нөлөөг багасгах нь улс орнуудын хувьд хэрэглэгдэж буй нийтлэг стратеги юм.

Судалгаанд үнэ тогтворжуулах талаар Энэтхэгийн үнэ тогтворжуулах сан, Канадын хөдөө аж ахуйн орлого тогтворжуулах хөтөлбөр, Тайваны хөдөө аж ахуйн бодлогын тухай зэрэг туршлагыг үзэхэд:

Энэтхэг улсын засгийн газар

Энэтхэг улсын засгийн газар 2003 оны 4 дүгээр сараас 2013 оны 4 дүгээр сар хүртэл цай, кофе, каучук, тамхины ургамал гэсэн 4 төрлийн газар тариалангийн бүтээгдэхүүний үнийн уналтаас үүдсэн тариаланчдын санхүүгийн хүндрэлтэй байдлыг бууруулах үүднээс “Үнэ тогтворжуулах сан” хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлсэн байна.

Энэхүү хөтөлбөр 2013 онд амжилттай хэрэгжиж дуусахад Худалдааны Яамнаас “Тодотгосон үнэ тогтворжуулах сан”-ийн хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж эхэлсэн. Өмнөх хөтөлбөртэй адил бөгөөд зарим дутагдалтай талыг нь сайжруулсан байна. Үүнд:

- Цай, кофе, каучук, тамхины ургамал дээр cardamom хэмээх ургамлыг нэмсэн;
- Олон улсын зах зээлийн сүүлийн 5 жилийн хөдөлгөөнт дунджид суурилан үнийн хүрээг тогтоох;
- Өмнөх хөтөлбөрт хамрагдаж байсан тариаланчид хураамж төлөлгүйгээр шинэ хөтөлбөрт шууд шилжих боломжтой;
- Өмнөхтэй адил хэвийн болон өсөлттэй жилд тариаланчид нөхөн төлбөр авахгүй;
- Зөвхөн уналттай жилд шаардлага хангасан тариаланчид тариалан эрхэлж буй 10 га хүртэлх талбайд га тутамд 12 мянган рупиг нөхөн төлбөрт авч болох бөгөөд нөхөн төлбөрийн дээд хэмжээ 1 тариаланчийн хувьд 60 мянган рупигээс

хэтрэхгүй; Хэрэв уналттай жил үргэлжилбэл дараагийн жил нь нөхөн төлбөрийн хэмжээ 15 хувиар өснө. Хэрэв 5 жилийн хугацаанд уналттай жил тохиолдохгүй бол нөхөн төлбөр болох 12 мянган рупиг (дээд хязгаар нь 60 мянган рупи) нэхэмжлэх боломжгүй;

- Тариаланч бүр зураг бүхий АТМ дебит карттай болсноор өмнөх хөтөлбөрийн үед банкинд дугаарлах, бичиг баримт бүрдүүлэх зэрэг аль аль талд учирч байсан хүндрэлүүдийг шийдвэрлэсэн байна.

Канад улсын хөдөө аж ахуйн орлого тогтворжуулах хөтөлбөр

Уг хөтөлбөр нь 2007 оноос Онтарио мужийн санаачлагаар батлагдан хэрэгжиж эхэлсэн. Энэ нь урт хугацааны туршид хэрэгжих фермерийн эрсдлийн удирдлагын хэрэгсэл бөгөөд хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний орлогын бага болон их хэмжээний бууралтаас хөдөө аж ахуй эрхлэгчдийг хамгаалах зорилготой байна. Хөтөлбөрийн онцлог нь орлогыг тогтворжуулах болон гамшгийн үеийн тусламжийг хамтад нь цогцоор нь шийдсэн явдал байжээ.

Тайвань улсын хөдөө аж ахуйн бодлого

Тайваны үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрүүдийн онцлог нь цагаан будаанаас бусад үр тариа, хүнсний ногоо, жимсний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөрүүд нь засгийн газраас эхэлж санаачилсан ч аажмаар санхүүгийн хувьд бие даасан байдалд шилжжээ. Эдгээрийг ихэвчлэн фермерүүдийн хоршоо, холбоод удирдан явуулдаг байна.

ДҮГНЭЛТ

Дүн шинжилгээний явцад цуглуулсан нотлох зүйлс, дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг хийж байна. Үүнд:

1. Шинэчлэлтийн Засгийн газраас үйл ажиллагааны хөтөлбөртөө тодорхойлсон “Инфляцид хөтлөгдөх бус зохицуулах тогтолцоонд шилжих”, “инфляцийг нэг оронтой тоонд барьж, төгрөгийн худалдан авах чадварыг тогтвортой байлгах” зорилтууд 2012-2014 оны байдлаар үндсэндээ хэрэгжээгүй явж иржээ. Төгрөгийн худалдан авах чадвар 2012-2014 онд 40-өөд хувиар буурсан байна.
2. Монголбанкнаас “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2012 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-д тодорхойлсон ХҮИ-ээр илэрхийлэгдэх инфляцийг нэг оронтой тооноос хэтрүүлэхгүй байх, 2013-2014 онуудад инфляцийг 8 хувиас хэтрүүлэхгүй түвшинд байлгана гэсэн зорилт хэрэгжээгүй.
3. Монгол Улс шилжилтийн эдийн засагтай орнуудын дотор инфляцийн өсөлт хамгийн өндөр эхний 7 орны тоонд орж байна.
4. Манай орны хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үнэ 2008 оноос хойш дэлхийн зах зээл дэх хүнсний бүтээгдэхүүний дундаж үнээс хурдацтай нэмэгдсэн байна. Ялангуяа үхрийн махны үнэ дэлхийн зах зээлийн үнээс ч хурдан өсчээ.
5. Хэрэглээний үнээр тооцсон инфляци болон мөнгөний хүчин зүйлээс хамааралтай суурь инфляци хоёрын хоорондох зөрүүгээс харахад манай оронд эрэлтийн болон нийлүүлэлтийн шинжтэй хүчин зүйл инфляцид ихээхэн нөлөөтэй байна. Энэ нь мөнгөний бус хүчин зүйлс инфляцид их нөлөөтэйг харуулсан тул инфляцийг тогтворжуулахад Засгийн газрын оролцоо чухал байна.
6. Манай орны онцлогоос урган гарсан инфляцид нөлөөлдөг нэг онцлог шалтгаан бол хүнсний бүтээгдэхүүний үнэ 2008 оноос хойш байнга харьцангуй өндөр хурдацтай өссөн, хамгийн их тогтворгүй, улирлын ихээхэн хэлбэлзэлтэй байгаа нь инфляцийн өсөлтөд голлон нөлөөлж байгаа бөгөөд хүнсний бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт инфляцийг хөөрөгдөх гол дарамт хэвээр байна.
7. Хүнсний бүтээгдэхүүний жилийн тодорхой улиралд нийлүүлэлт нь нэмэгдэж, зарим улиралд нь хомсдол үүссэнээс үнэд нөлөөлж байгааг Засгийн газар зохицуулах боломжтой байна.
8. Засгийн газар Монголбанкт хамтран хэрэгжүүлж байгаа “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийн явцаас үзэхэд шатахуун болон гурилын үнийг тогтворжуулах талаар тавьсан зорилгодоо үндсэндээ хүрсэн бөгөөд бусад нэр төрлүүдийн хувьд ихээхэн хэмжээний хөрөнгө зарцуулсан боловч тавьсан зорилгодоо хүрээгүй байна.

ҮНДЭСНИЙ АУДИТЫН ГАЗАРТ

МОНГОЛ УЛСЫН
ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО
210620А Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, Бага тойруу 44,
Засгийн газрын III байр, Утас: 32-14-33, Факс: 32-45-18
E-mail: information@nso.mn, http://www.nso.mn

2015.01.09 № 1/13
танай -ны № -т
Санал өгөх тухай

Танай газраас ирүүлсэн "Хүнс, өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт, зах зээлийг бусад эдийн засагтай харьцуулах" аудитын тайлантай танилцаад дараах саналыг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Инфляцид үзүүлсэн гол хүчин зүйлийн шинжилгээний хэсэгт мөнгөний нийлүүлэлтийн хэмжээг тоон үзүүлэлтээр баталгаажуулж, инфляцийг ажилгүйдэл, эдийн засгийн бүтэц, эдийн засгийн мөчлөг, ажиллагчдын цалинтай уялдуулж тайлбарлавал илүү оновчтой болно.
2. Хуудас 11-д дурдагдсан мах махан бүтээгдэхүүн, талх, гурил, будааны бүлгийн улсын жин ҮСХ-ны мэдээгээр мах, махан бүтээгдэхүүний улсын жин 8.5%, Улаанбаатар хотын жин 10.1%, талх, гурил, будааны бүлгийн улсын жин 9.1 %, Улаанбаатар хотын жин 8.3% байна. Эдгээр тоог болон валютын ханшны тоог эргэж нягтлах хэрэгтэй байна.

ДАРГА

С.МЭНДСАЙХАН

1433004

Саналд өгөх тайлбар:

Нэг. Үндэсний статистикийн хорооноос ирүүлсэн саналд өгөх тайлбар:

Тайлбар 1.1

Судалгааны тайлангийн мах, махан бүтээгдэхүүн, талх, гурил, будааны бүлгийн улсын жинг 2005-2011 онд ашиглаж байсан жингээр оруулсан тул ҮСХ-оос ирүүлсэн мах, махан бүтээгдэхүүн, талх, гурил, будааны бүлгийн улсын жинтэй таарахгүй байгаа бөгөөд жингийн талаар оруулсан хэсгийг тайлангаас хассан болно.

Тайлбар 1.2

ҮСХ-оос ирүүлсэн саналыг хүлээн авч валютын ханшны тоог эргэн нягталж тайланд тусгасан болно.